

УДК 786.2.087.4

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Хоцяновська Л.Ф.

Київський національний університет культури і мистецтва

Розкривається питання теоретичної спадщини хореографічного мистецтва. Показується значення українського народного хореографічного мистецтва у формуванні національно-культурних цінностей українців. Визначаються тенденції розвитку народного хореографічного мистецтва України в сучасному соціокультурному просторі. Аналіз сучасного стану народного хореографічного мистецтва. Перспективи розвитку народного хореографічного мистецтва України в сучасних умовах.

Ключові слова: хореографія, народний танець, мистецтво, соціокультурний простір, творчість.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів державної політики України щодо розвитку мистецтва є збереження національної культури як засіб формування національних і загальнолюдських цінностей. У сучасних умовах глобалізації, нівелювання особливостей національної культури виникає гостра необхідність збереження та розвитку надбань українців. Тому важливою складовою відродження традицій є проблема самоідентифікації, усвідомлення унікальності та неповторності духовних надбань свого етносу. Сьогодні актуальне наукове осмислення розвитку різних видів мистецтва українського народу. Серед інших видів мистецтва важливе значення має народна хореографічна культура. Український танець займає значне місце серед культурних надбань нашого народу. Широка популярність українського танцю в нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів. У танцювальних образах розкривається національний характер народу, відображаються явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, рідна природа тощо. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту. Та для збереження і розвитку народної хореографії сьогодні потрібно докладати зусиль не лише з боку держави, а й навчальних закладів та хореографічних колективів.

П. Вірський є автором видатних хореографічних образів національного характеру, а тематику і сюжет своїх танців він черпав із життя народу. Концертні програми ансамблю П. Вірського побудовані за принципом контрасту, де протягом усього дійства чергуються масштабні полотна із ліричними мініатюрами, героїка змінюється гумористичними сценками. П. Вірський протягом свого творчого життя поставив близько ста танцювальних номерів, серед яких найбільш відомим є «Ми з України», «Гопак», «Чумацькі радости», «Ой під вишнею», «Повзунець», «Подоланочка», «Запорожці», «Козаки» та багато інших. Вказуючи на внесок П. Вірського на розвиток народної хореографії, М. Вантух зазначає, що «П. Вірський – митець справді національний, український, і водночас – майстер світового класу, один із найвідоміших митців сучасності. Його новаторство в українському танці не має аналогів у всьому світі». І сьогодні творчість видатного митця є неперевершеним зразком набутків української народної хореографії і джерелом на-

тхнення для мистецької молоді. Отже, в українській науці накопичено багатий досвід висвітлення питань української народної хореографії, які розглядають її як явище культури, вивчають її мистецький компонент: особливості хореографії, регіональну специфіку народного танцю, різноманітні аспекти виховного процесу, пов'язаного з народним танцем. Однак на сьогодні можна констатувати, що залишилося доволі багато питань щодо функціонування української народної хореографії у сучасному соціокультурному просторі. Так, мало дослідженими є питання розвитку української народної хореографії у добу глобалізації, її ролі у становленні національних культурних цінностей.

Мета статті. Розкрити значення українського народного хореографічного мистецтва у формуванні національно-культурних цінностей українців. Визначити тенденції розвитку народного хореографічного мистецтва України в сучасному соціокультурному просторі. Методологія дослідження полягає у використанні історичного та аналітичного методів. Вказані методи дають змогу детально і послідовно вивчити сучасний стан народного хореографічного мистецтва та простежити умови його розвитку в сучасних умовах. Наукова новизна. Українська народна хореографія зберігає надбання традиційної культури, є дійовим засобом розвитку національної культурно-мистецької традиції у націєтворчому процесі на сучасному етапі розвитку українського соціуму, вагомим чинником формування національно-культурної ідентичності та важливим елементом збереження і трансляції національно-культурних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми української народної хореографії, на жаль, розглядаються на сьогодні недостатньо. У наукових працях О. Бойка, Д. Демків, А. Кривохижі, С. Легкої, О. Пархоменка описуються особливості та еволюція українського танцю. В. Верховинець став одним із перших дослідників української народної хореографії. Його праця «Теорія українського народного танцю» (1919), перевидана у 1990 р., і до сьогодні вважається класичною роботою з народної хореографії. Ним було розроблено теоретичні засади та практичні рекомендації щодо розвитку українського народного танцю, запропоновано систему запису (нотації) танців, яку використовують і сьогодні. Важливе місце видатний балетмейстер приділяє виховному потенціалу народного танцю, його художній і націєтворчій

складовій. Питання народного танцю розглядалися українськими авторами середини ХХ ст., серед яких назвемо А. Гуменюка, який систематизував знання з історії та теорії українського народного танцю. А. Гуменюк у своєму дослідженні визначає місце танцю у побуті українців, їх зв'язок із трудовою діяльністю, характеризує народні танці з точки зору їх метроритміки, подає класифікацію танців, виділяючи три великі групи – хороводи, побутові та сюжетні танці, аналізує різні танцювальні зразки. Вельми перспективною була думка А. Гуменюка щодо структури українських танцювальних рухів, які включають інтонаційні, ритмічні та артикуляційні елементи. Значимим для митця є зв'язок танцювальної моторики рухів з інтонаційною мелодикою, що сприяє посиленню пластичної експресії та виразності. Важливе значення для української хореології посідає видання «Українські народні танці», де А. Гуменюк виступає упорядником. Також вагомими є праці хореографів діаспори, зокрема праці В. Авраменка. Відзначимо непересічне значення діяльності В. Авраменка для танцювальної культури України. Митець розпочав свою діяльність в Україні, збираючи, систематизуючи народні українські танці. Після еміграції в США у 1928 році В. Авраменко продовжив цю справу: задля популяризації українського танцювального мистецтва заснував п'ятдесят шкіл народного танцю. Численні критики відмічали високу хореографічну майстерність постановок митця, передачу ним незламного духу народу та багатства його душі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні народна хореографія переживає нелегкі часи. Це зумовлено багатьма факторами, основними з яких є недостатність коштів на розвиток вже існуючих танцювальних колективів та створення нових; надзвичайно слабка матеріальна база; «інформаційний голод» навчальних хореографічних закладів; недостатність хореографічної літератури тощо. Це питання є актуальним на сучасному етапі хореографічної освіти, оскільки у вищих навчальних закладах, де викладається хореографія, є такий предмет як «Мистецтво хореографії». У його програмі вивчається розділ «Читання танцю по запису, запис танцю», проте недостатньо нової репертуарної літератури. Сьогодні є багато цікавих сучасних хореографічних постановок, але вони не зафіксовані у збірниках і з часом можуть бути втраченими. Необхідно зауважити, що не маючи сучасних репертуарних збірників, надзвичайно важко навчати студентів композиції постановки танцю, робити аналіз композицій та читати танець по запису. Сучасні технічні засоби дозволяють урізноманітнити методи і форми навчання. То чому б не створити навчальної хореографічної відеотеки та навчальної комп'ютерної програми, яка б дозволяла створювати композиції танців? Було б добре, аби вищі активізували і розподілили свою роботу зі збору фольклорного матеріалу, зокрема хореографічного, в етнічних регіонах України.

В українській науці накопичено багатий досвід висвітлення питань української народної хореографії, які розглядають її як явище культури, вивчають її мистецький компонент: особливості хореографії та її регіональну специфіку. Однак залишилося доволі багато питань, які потребу-

ють висвітлення, зокрема щодо ролі та значення української народної хореографії у сучасному суспільстві.

Формулювання цілей статті. Хореографічне мистецтво – один із самих масових і дійових засобів естетичного виховання, який має ефективний вплив на всебічний гармонійний розвиток особистості.

Танець – найулюбленіший і найпопулярніший вид самодіяльного мистецтва – сприяє естетичному вихованню і фізичному розвитку дітей. Навчаючись у хореографічних гуртках, діти знайомляться з мистецтвом хореографії, набувають певну танцювальну підготовку, розвивають пластичність, вміння красиво рухатися, зміцнюють організм, виправляють деякі фізичні вади. Перші танці древніх часів були далекі від того, що сьогодні позначають цим словом. Вони мали зовсім інше значення. Різноманітними рухами й жестами людина передавала свої враження від навколишнього світу, вкладаючи в них свій настрій, порухи душі. Вигуки, пісні, пантомімна гра були взаємопов'язані з танцем. Сам же танець завжди, у всі часи був пов'язаний із життям і побутом людей. Тому кожен танець відповідає характеру й духу того народу, де він зародився. У зв'язку зі змінами соціального устрою, умов життя змінювались також характер і тематика мистецтва, змінювався і танець. Своім корінням він глибоко сягає народної творчості. Народившись у глибині віків, утверджуючись, розвиваючись український фольклорний танець увібрав у себе місцеві, локальні, лексичні, структурні композиційні особливості, манери і форму виконання, де він побутував, що вирізняє його навіть від однойменних білоруських та російських танців. Усе це є сутність поняття «колорит»: колорит національний, локальний.

Будучи мистецтвом справді загальнолюдським, доступним без якого-небудь перекладу людям всіх рас і континентів, танець завжди несе в собі певне національне забарвлення. Проводячи аналогію з музикою, треба відмітити, що подібно до того, як музичні інтонації, народжені на основі реалістично життєвих інтонацій історичної епохи, носять яскраво виражений національний характер, так і пластичні танцювальні рухи набувають у того або іншого народу національної неповторної характерності.

Мова пластики через свою загальнолюдське почуття зрозуміла і доступна в тому «натуральному» вигляді, в якому її створює народ. Хореографія, як вища форма танцювального мистецтва, увібрала в себе риси національної специфіки, але ступінь співвідношення в ній національного і загальнолюдського має свої особливі закономірності, особливу форму заломлення. Якщо в народному танці національне виявляється більш опукло і наочно, то академічний танець, відмічений духом національної своєрідності вже в значно меншому ступені.

Саме для правдивої реалізації хореографічних образів Гоголь закликав хореографів не відриватися від рідного національного ґрунту, вбирати його образи і світовідчужання, мудрість і фантазію, свіжість і глибину, але ніколи не забувати про головне достоїнство істинного художника – сили потужності художнього узагальнення – го-

ловної зброї реалістичного створення образу. Тут все залежить від самого хореографа: чи буде він бачити в народному танцювальному мистецтві архаїчне і застигле явище, або навпроти, явище, що розвивається разом із зростанням духовної культури всього народу.

Народний танець – це душа народу, його краса і велич. Зворушливі, ліричні хороводи, запальні побутові танці, образно-тематичні, сюжетні танці розкривають побут, обряди, традиції, буття волелюбного українського народу.

Народний танець має прадавнє походження, він є одним з найдавніших видів творчості, в основі якого лежать спеціально відібрані, упорядковані та систематизовані жести, рухи, пози, які складають лексичний фонд українського народного танцю. Український народний танець об'єднує кілька різновидів: традиційний (фольклорний, непрофесійний, автентичний танець), який виникає на первісному етапі формування українського етносу та розвивається донині, та народно-сценічний танець (професійний, академічний), який оформився у ХХ ст. як професійний різновид народного танцю. У нашому дослідженні розглядається народно-сценічний танець як такий, що завдяки професіоналізації, академізації та естетизації найбільш повно відповідає завданням національно орієнтованого мистецтва зберігати та транслювати національно-культурні цінності. Українська народна хореографія відображає у художньо-естетичних образах національне світосприйняття і як носій національних цінностей є частиною світового культурного простору. Народне хореографічне мистецтво формує національну самосвідомість та унаочнює національну ідею українців, а тому має значний морально-етичний та консолідаційний потенціал.

Завдяки самобутньому таланту українських хореографів В. Верховинця, В. Авраменка, П. Вірського народний танець розвинувся як народно-сценічне мистецтво, увібравши в себе академізм народної хореографії.

Хореографічному мистецтву, як і іншим видам мистецтв, властива певна структура функцій, яка інтегрально характеризує його характер і напрям дії на людину, на його суспільне життя.

Існування української народної хореографії, як виду мистецтва, пов'язано з реалізацією саме естетичних запитів. Окрім естетичної функції українська народна хореографія виконує і інші соціально значущі функції: комунікативну, інтегруючу, регулятивну, інформативну, евристичну, розважальну. Всі вони тісно взаємозв'язані і переплетені між собою і впливають на людей комплексно.

Сукупність образотворчо-виразних засобів і художніх прийомів для виразу емоційно-образ-

ного миру, змістовної форми твору треба розуміти як «поетичну систему».

Поетична система показує образну дійсність хореографічного твору, ідейне і емоційне забарвлення і оцінку. Вона складається з двох взаємозв'язаних і взаємозалежних сторін:

– зовнішньою (художня форма, матеріал, образна картина дії, що відбувається на сцені, музично-танцювальний текст, драматургічна композиція, особливості виконання);

– внутрішньою (духовний зміст, естетично значущий, емоційно-образний мир). Єдність зовнішньої сторони визначається єдністю внутрішньої, художньої форми і духовного змісту.

Сучасна українська народно-сценічна хореографія постійно розвивається, збагачується новими темами, новою пластикою. Ускладнюється композиція народно-сценічних хореографічних творів, загострюється форма їх сценічної подачі. За останні півстоліття, завдяки творчості балетмейстерів, з'явилися такі композиційні (музично-танцювальні) форми, як «хореографічна сюїта», «хореографічна картинка», «вокально-хореографічна композиція» та інші.

Висновки. Сучасне прагнення до духовного відродження та гуманізації культури нерозривно пов'язане із зверненням до культурної спадщини і усвідомленням духовних традицій українського народу. Український танець завжди посідав провідне місце в репертуарі творчих колективів і був мірилом популярності і визнання їх у народі. Це визнання – не відкриття України, це ствердження нашого народу з його самобутньою глибинною культурою, яка у своїх витоках має багато спільного із культурами інших народів – бо вона, воістину, народна і зрозуміла всім. Ті величезні духовні багатства, що містить наш фольклор, звичаї, обряди і нині є традиційним підґрунтям нової національної культури. Звертатися до етнічних витоків не означає повертатися. Йдеться про надбудову, збагачення минулого, витвір нового. У нашого народу є власне культурне надбання, яке ми повинні зберігати і збагачувати. Для вирішення деяких проблем потрібна державна підтримка, що виражається в розумному плануванні в галузі культури і мистецтва. Необхідно, щоб в навчальних закладах, що готують кадри для установ культури і мистецтва комплексно реалізовувалися заняття з вивчення народного танцю, обласних особливостей українського костюму, свята і обряди українського народу. Оскільки в останні роки вивчення народного танцю піднялося на якісно новий професійний рівень, то активізувався процес теоретичного осмислення проблем викладання народної хореографії. Вивчаються різні моделі хореографічного навчання.

Список літератури:

1. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К.: Мистецтво, 1996. – 496 с.
2. Гуменюк А. Українські народні танці / А. Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1969. – 608 с.
3. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев, Ю. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.
4. Бойко О. С. Народний танець: перспективні напрями дослідження / О. С. Бойко // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 29. – К., 2013. – С. 18-22. – Серія «Мистецтвознавство».
5. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / В. Верховинець. – К.: Музична Україна, 1990. – 150 с.

Хоцяновская Л.Ф.

Киевский национальный университет культуры и искусства

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАРОДНОГО ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА УКРАИНЫ

Аннотация

Раскрывается вопрос теоретического наследия хореографического искусства. Показывается значение украинского народного хореографического искусства в формировании национально-культурных ценностей украинский. Визначиються тенденції розвитку народного хореографічного мистецтва України в сучасному соціокультурному просторі. Аналіз сучасного стану народного хореографічного мистецтва. Перспективи розвитку народного хореографічного мистецтва України в сучасних умовах.

Ключевые слова: хореография, народный танец, искусство, социокультурное пространство, творчество.

Khotsianovska L.F.

Kiev National University of Culture and Arts

TRENDS AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF FOLK CHOREOGRAPHIC ART OF UKRAINE

Summary

The article deals with the question of the theoretical heritage of choreographic art. The importance of the Ukrainian folk choreographic art in forming the national and cultural values of Ukrainians is shown. The trends of the national choreographic art of Ukraine in the modern socio-cultural space are determined. An analysis of the current state of folk choreographic art. Prospects of development of folk choreographic art of Ukraine in modern conditions.

Keywords: choreography, folk dance, art, socio-cultural space, creativity.